

Kárpátokon túl lakó ukránokkal. Nem is akartak elszakadni az anyaországtól, csupán az orosz irredentának amerikai, szentpétervári és csernovici központjai erőszakolták ki megtévesztő propagandájukkal az orosz, majd később a csehszlovák annexiót. A csehek központosító politikája az autonómnak minősített rutén területen, a ruténség nyelvi és politikai megosztását célzó kísérleteik szerencsére azóta már a történeti tévedések önásta sírjába hullottak. Az a nemzetiségi látásmód és szemlélet azonban, amit ebből levonhatunk, nélkülözhetetlen tanulsága a magyarságnak.

A szlovák kérdés még az élő seb fájdalmával vág bele az állami életünk szervezetébe. Pechány füzeteinek visszapillantó összegezésében. Bemutatja a szlovák politika fejlődését és rámutat azokra a gazdasági és nacionalista okokra, körülményekre, amelyek ezt a politikát külön mederbe sodorták. Már a múlt század 30-as éveiben érezte hatását az orosz vonzóerő, de a monarchia szláv népeinél ez a ruszofil irányzat nem tudott gyökeretverni. Így vetődött fel már 1848-ban a prágai szláv kongresszuson a cseh és szlovák unió eszméje, melyet a túrócszentmártoni deklaráció — néhány szeparatista politikus sürgetésére — elvileg ki is mondott. A szlovák autonomista párt minden tiltakozása sem tudta ennek létrejöttét megakadályozni; azóta a párt állandó ellenzéke volt a központi kormánynak, s megkezdődött a szlovák nemzeti politika tétovázó kapkodása.

A politikum mellett gondja van Pechánynak annak a szívós küzdelemnek bemutatására is, mely a nyelvkérdés körül 1840 óta folyt. (5. tc.) A felvidéki iskola-statisztika ugyanis azt igazolja, hogy a tótoknak a magyar uralom alatt nem volt annyi okuk a nemzeti nyelvüket, kultúrájukat, népi egyéniségüket félteni, mint a cseh korszak idején. Igazolja ezt Perényi br. adatokban gazdag kimutatása az utód-államok gazdasági, imperialista és közoktatási politikájáról. Viszont a magyarság vonzóerejének és fascinálo hatásának beszédes megnyilvánulását mutatja Szathmárynak Rákócziról írt eposza, mely a Felvidék népének, köztük a ruténségnek is öntudatos kiállását jelenti a magyarság és a közös haza mellett. Iványi vitairata is a két népnek évszázadok által megszentelt hagyományaira és arra a belső sorsközösségre épít, amit levéltári, nyelvészeti, társadalmi adatokon felül elsősorban az *élet* igazolt és szentesített. A füzetek tartalmát csak per summos apices érinthetjük. De valamennyi közvetve vagy közvetlenül két fontos tanulságot domborít ki. 1. Magyarország etnográfiai flórájához mindig hozzátartozott a nemzetiségeknek varázsfüve. Eppen ezért 2. a régi 48-as elveket új tartalommal így telítsük: szabadság, egyenlőség és testvériség nevében biztosítsuk számukra — egy méltányos autonómia keretein belül! — kulturális és szociális fejlődésüket.

Dr. Visy József.

Domokos Lászlóné: Életközösség az osztályban.

Sárkány Nyomda, Budapest, 1939. 1—12 o.

A pár oldalas füzet kicsiny terjedelemben, de annál nagyobb jelentőségben; képviseli a tudományos kutatásnak azt a fajtáját, mely a nevelőnek a maga közvetlen, élő, nevelői környezetében való tapasztalásból nőtt ki azáltal, hogy azt tudományos szempontok vezetnék. Ez a fajta kutatás, a nevelési kísérletezéssel együtt, igen ritka a mi irodalmunkban. Leírja az iskolai osztályközösség keletkezését, kezdetleges és fejlettebb formáit, a közösségi érzés tartalmát, amiből a közös tevékenységek folynak és ennek fejlődését és változatait. Jellemzi a közösségi élet típusait, a vezetőt, szervezőt, vezetettet, segítőt és hátráltatót. A megállapításokból kiérezhető az az élő anyag, ami a megfigyelés mögött van és világosan látszanak a szempontok, ami szerint az élő anyag rendeződik és amelyek a jelentést — egy-

szersmind a tudományos eredményt — kibontakoztatják. Az Uj Iskola ilyen munkaközössége példája lehet másoknak és iskolát teremthet a mi magyar neveléslektani kutatásunkban.

B. E.

Borotvás-Nagy Sándor: Közgazdasági művelődésünk kezdetei. Budapest, 1938. 467 lap.

Nem megnyugtató jelenség szellemi életünkben, hogy szinte teljesen ellanyhult az érdeklődés a magyar nevelésügy multja iránt. A már felderített, de hézagos anyag időnkénti összefoglalásán kívül szünetel a tudományág éltetője: a neveléstörténeti kutatás s a magyar művelődéspolitikai szükségkiváncsi alapításaiban és újításaiban nem támaszkodhatik az elnyomatással kezdődő s a jelenbevezető időszak ismertetése sem. Így aztán nevezetes eseményt jelent Borotvás-Nagy Sándor nagyszabású műve közgazdasági művelődésünk kezdeteiről. Nem az első ilytermészetű tanulmány. Sásdy-Schack Béla, Víg Albert, főként azonban Vincze Frigyes idevonatkozó munkásságát saját nagyértékű kutatásaival kiegészítve új megvilágításban tárja fel a magyar szakirányú gondolat történetét a 18. század derekától a szabadságharcig.

Borotvás műve közgazdasági rendszerek szerint oszlik 5 nagy fejezetre s mindegyik fejezet több részből áll. A munka elé irt bevezetés figyelemreméltó gondolatokat tartalmaz. Tisztázatlan azonban a nevelés és művelődés viszonya, alig hihető, hogy „az emberi gondolkodás történetének és a nevelésnek kapcsolatát oly hiánytalanul felfedte a kutatás, hogy róla ne lehetne újat mondani.“ A közgazdasági művelődés tág területéről az intézményes nevelés felderítése még nagyjában sem mondható befejezettnek, erről bárki meggyőződhetik, ha az Országos Levéltár vagy vidéki városaink ilyfajta anyagának közelébe ér.

A hűbéri gazdálkodásról szóló fejezet éles meglátással veszi a jobbágság gazdasági nevelésében a hűbériség kodifikálatlan vasszervezetét alapul, színesen festi elénk a céhnevelés egyes mozzanatait. További felderítésre vár a tőzsérség nevelése s szinte fájdalomosan hat az a megállapítás, hogy nemességünknek nincs gazdasági gondolata. A merkantilizmus jegyében történik a nevelés átalamosítása s benne főként a hasznosság elve domborodik ki. Ebbe a korszakba helyezi a szerző a pietizmus hatására megindult reális irányú oktatásnak kezdeteit, a szempci és selmeci tanítézetek alapítását s az első magyar tanügyi szervezet, a Ratio Educationis létrejöttét. A fejezet kissé egyoldalúan „rideg gazdasági szükségből kényszerülőt tett“-nek nevezi Mária Terézia kultúrpolitikáját, pedig benne erősen érvényesült az újabban napvilágra került források szerint az államanyai gondoskodás (Landesmütterliche Fürsorge, v. ö. H. Wolf: Das Schulwesen des Temesáarer Banats im 18. Jahrhundert, Baden b. Wien, 1937). Nem világlik ki kellően a reális irányú alapítások között a rajziskolák jelentősége s a szerző a 19. században sem méltatja őket különösebb figyelemre. A kormány 6 jelentős rendeletben foglalkozik velük a szabadságharcig (az utolsó 1847-ből), működnek magyarok által lakott városokban is s nekik tulajdonítható, hogy a 19. század elejének sivár évtizedeiben a magyar ipar fejlődött valamelyest. A fiziokrata rendszer hatására inog meg a nemesi világnézet egyeduralma a nevelésben. Rendkívül tanulságos céhéletünk alkonyának rajza (Nemes Kondor Sámuel taneposza), kereskedőrendünk összetétele s az 1790/91. évi országgyűlés közgazdasági fogékonysága. Szemléletes képet fest a szerző szűkebb hazája nagy apostolának, Tessedik Sámuelnek tragikusan magyar működéséről. Ez az igazi területe, ennek minden sorát szívéből írta s kétségkívül a könyv legsikerültebb része. Nagyon fon-